

30.11.2004

993/4/03

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Tuula Aantaa

TOIMEENTULOTUEN TAKAISINPERINNÄN EDELLYTYKSET

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 28.4.2003 oikeusasiamiehen kansliaan sähköpostitse saapuneessa kirjeessä Lohjan kaupungin sosiaaliviranomaisten menettelyä toimeentulotukea koskevassa asiassa.

Kantelijan kertoman mukaan hänelle oli vuosilta 2001 ja 2002 syntynyt kirjoituksesta tarkemmin ilmenevällä tavalla vuokratästejä yhteensä 1.117,74 euroa. Kantelijan mukaan Lohjan perusturvakeskus myönsi hänelle harkinnanvaraista toimeentulotukea näihin vuokratästeihin sillä edellytyksellä, että hän maksaa tukea takaisin 100 euroa kuukaudessa. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan sosiaaliviranomaisten menettelyn lainmukaisuuden.

- - -

3

RATKAISU

Katso Lohjan perusturvakeskuksen menetelleen toimeentulotukilain 19 §:n vastaisesti siinä, että kantelijan toimeentulotuen takaisin perimiseen ryhdyttiin, kun toimeentulotukilain 20 §:ssä tarkoitettuja edellytyksiä perimiseen ei ollut.

Perustelen kannanottoani seuraavasti.

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa.

Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997, jäljempänä toimeentulotukilaki) mukaan toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Oikeus toimeentulotukeen syntyy, kun henkilö ei voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan tai muiden etuuksien avulla eikä voi elättää itseään muillakaan tuloilla tai varoilla.

Toimeentulotuen määrä on toimeentulotukeen oikeuttavien menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Varoina otetaan huomioon henkilön ja perheenjäsenen toimeentulotukea myönnettäessä käytettävissä olevat varat. Varoina ei kuitenkaan oteta huomioon mm. henkilön tai perheen käytössä olevaa vakinaista asuntoa eikä tarpeellista asuinirtaimistoa, tarpeellisia työ- tai opiskeluvälineitä tai muita varoja, joiden katsotaan olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

Toimeentulotuen takaisinperinnästä säädetään toimeentulotukilain 4 luvussa. Lain 19 § sisältää takaisinperintää koskevan perussäännön, jonka mukaan toimeentulotukea ei saa periä takaisin, ellei tässä luvussa toisin säädetä. Takaisinperintä on mahdollista vain toimeentulotukilain 20 §:ssä säädetyillä perusteilla. Toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan päättäessään toimeentulotuen myöntämisestä toimielin voi samalla määrätä, että toimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajalta muun muassa, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, mutta tulot, varat tai etuus eivät ole tukea myönnettäessä hänen määrättävinään tai hän ei muusta syystä voi niitä silloin käyttää. Lisäksi on otettava huomioon lain 21 §:ssä säädetyt takaisinperinnän edellytykset ja esteet.

Takaisinperinnän toteuttamistavoista säädetään lain 22 ja 23 §:ssä. Toimeentulotukilain 22 §:n mukaan takaisinperinnästä päättää hallinto-oikeus toimielimien hakemuksesta. Toimeentulotukilain 23 §:ssä säädetään takaisinperinnästä odotettavissa olevasta etuudesta. Jos toimeentulotukea on myönnetty joko kokonaan tai osaksi ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä, elatusapua tai muuta jatkuvaa tai kertakaikkista tuloa, korvausta tai saamista vastaan, sosiaalilautakunta tai vastaava toimielin voi mainitun pykälän mukaan periä ja nostaa sen estämättä, mitä muussa laissa säädetään, henkilölle tulevat edellä tarkoitetut tulot, korvaukset ja saamiset siltä ajalta, jolta tukea on annettu ennakkona, ja käyttää niitä ennakkona annetun tuen takaisinperintään. Jos sosiaalilautakunta tai vastaava toimielin on ilmoittanut edellä tarkoitetun tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, että tuloa, korvausta tai saamista ei saa suorittaa tuen saajalle itselleen, suoritus voi tapahtua laillisin vaikutuksin vain toimielimelle. Odotettavissa oleva etuus voidaan periä vain siltä osin kuin se kohdistuu samaan ajanjaksoon, jolta toimeentulotukea on annettu ja jolta se on myös määrätty perittäväksi jo tukea myönnettäessä. Toimeentulotuen takaisinperimistä koskevat säännökset koskevat myös toimeentulotukilain mukaista ehkäisevää toimeentulotukea.

Sosiaaliviranomaisten menettely

Asiakirjojen mukaan viranhaltija oli 25.3.2002 tekemällään päätöksellä myöntänyt kantelijalle toimeentulotukea vuokratästeihin 1.117,74 euroa. Kantelijan tuloina oli päätöksessä huomioitu Kelan asumistuki, työeläke ja eläke. Toimeentulotuki oli päätetty periä takaisin toimeentulotukilain 23 §:n perusteella.

Lohjan perusturvakeskuksen selvityksen mukaan kantelijalle 25.3.2002 myönnetty 1.117,74 euron toimeentulotuki oli harkinnanvaraista toimeentulotukea, joka myönnettiin kantelijan suostumuksella sillä edellytyksellä, että hän maksaa tuen takaisin Kansaneläkelaitoksen kantelijalle maksamista etuuksista. Kyseessä oli perusturvakeskuksen mukaan "lainanannon omainen menettely", jolla pyrittiin turvaamaan asiakkaan asumista.

Edellä sanotun johdosta totean, että toimeentulotukea saa periä takaisin vain toimeentulotukilain 20 §:ssä tarkoitetuilla perusteilla. Suostumus ei ole toimeentulotukilaissa säädetty peruste toimeentulotuen takaisinperinnälle. Toimeentulotuen takaisinperintä ei siis voi perustua yksinomaan asiakkaan

suostumukseen. Itse asiassa pidän yleisesti ottaen epäasianmukaisena menettelynä suostumuksen pyytämistä tilanteissa, joissa suostumuksen antajan saattaa olla vaikea kieltäytyä pyynnöstä sen antamiseen. On myös huomattava, että toimeentulotuen myöntäminen ja pankkitoimintaan verrattava lainananto on näkemykseni mukaan pidettävä erillään toisistaan.

Asiakirjojen mukaan kyseessä ei ollut toimeentulotukilain 23 §:ssä tarkoitettu ennakkona annettu tuki, kun hakijalla ei ollut etuutta vireillä. Asiassa ei ollut myöskään lain 22 §:ssä tarkoitettua hallinto-oikeuden lainvoimaista takaisinperintäpäätöstä.

Edellä sanotun johdosta Lohjan kaupungin perusturvakeskus on käsitykseni mukaan menetellyt tässä asiassa lainvastaisesti.

Totean lopuksi, että sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) annetun lain perusteella kunta voi järjestää sosiaalista luototusta osana kunnan sosiaalihuoltoa päättämässään laajuudessa. Jos kunta päättää järjestää sosiaalista luototusta, kunnan tulee määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon tämän lain säännökset. Sosiaalinen luototus on siis kunnalle laissa säädetty vapaaehtoinen tehtävä, jolloin kunta voi päättää, varataanko kunnan talousarvioissa varoja tähän tarkoitukseen. Käytettävissäni olevien asiakirjojen mukaan tässä tapauksessa ei ollut kyse sosiaalisesta luototuksesta.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan Lohjan kaupungin perusturvakeskukselle huomautuksen vastaisen varalle edellä selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän perusturvakeskukselle jäljennöksen tästä päätöksestäni.